

partnerske odnose, težave pri zaposlovanju ... Poleg sprememb na relaciji bolnica – okolica pa pogosto pride do korenitih sprememb tudi pri bolnicah samih. Pri nekaterih pomeni bolezen prelomno izkušnjo, ki povsem spremeni njihovo nadaljnje življenje. Začnejo se ukvarjati s športom, raznimi tehnikami, spremenijo način prehranjevanja ... in na novo postavijo svoje življenjske prioritete. Večinoma obiskujejo skupine za samopomoč, nekatere pa se začnejo obračati tudi na “višje sile”. Številne bolnice poleg postopkov uradne medicine sežejo tudi po metodah komplementarne medicine in raznih prehranskih dodatkih ali dietni prehrani.

320

Knjigo Mojce Ramšak lahko uvrščamo v krog raziskav slovenske etnologije in kulturne antropologije, ki niso zazrte le v preteklost, temveč se lotevajo tudi sodobnih fenomenov, v konkretnem primeru s področja zdravstva. In njihov namen ni le opazovanje in analiziranje obstoječega stanja, temveč skušajo biti tudi aplikativne in v konkretnem primeru medicinski znanosti in osebu ter širšemu družbenemu okolju ponuditi smernice za uspešnejše delovanje ter s tem vplivati na boljši položaj bolnikov. Knjiga ima seznam literature in virov ter stvarno kazalo, celotno besedilo pa je prevedeno tudi v angleški jezik.

Nena Židov

Uršula Lipovec Čebren: *Kročere zdravja in bolezni: tradicionalna in komplementarne medicine v Istri*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, 2008, 218 str. (Zbirka Zupaničeva knjižnica; 24)

Uršula Lipovec Čebren je asistentka za kulturno antropologijo na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete v Ljubljani, kjer se ukvarja predvsem z medicinsko antropologijo, antropologijo migracij in z raziskavami v Latinski Ameriki. Knjiga *Kročere zdravja in bolezni* s podnaslovom *Tradicionalna in komplementarne medicine v Istri* je nekoliko prirejeno besedilo magistrskega dela *Tradicionalni zdravitelji in spiritualni mediatorji v Istri* (mentor dr. Zmago Šmitek), ki ga je leta 2003 zagovarjala na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete v Ljubljani.

Delo temelji na izsledkih številne tuje in domače literature, na arhivskih virih in terenskem delu, ki je potekalo v urbanih, polurbanih in ruralnih naseljih slovenske in hrvaške Istre. Terenske podatke je avtorica zbrala s pomočjo nekaj več kot 40 informatorjev, ki jih je izbirala po mrežnem načelu. Med njimi je bilo največ izvajalcev tradicionalne medicine, sledili so jim izvajalci komplementarne medicine in uporabniki tradicionalne medicine. Uporabljeni metodi dela sta bili intervju in opazovanje z udeležbo. Med tradicionalnimi zdravilci so prevladovali v ruralnih krajih živeče ženske, med komplementarnimi terapevti pa v urbanih krajih živeči moški. Pri študiji avtorica izhaja iz predpostavke, da “kriteriji uradne medicine ne morejo biti edini in

najpomembnejši temelj analize drugih medicinskih sistemov” (str. 17), saj uradne medicine ne dojema kot večvredne kulturne oblike v odnosu do drugih medicinskih sistemov.

Krožera pomeni v Istri križišče, v primeru pričujoče knjige pa gre za krožere kot prostore, kjer se srečujeta zdravje in bolezen ter različni sistemi zdravljenja. Avtorico zanimajo predvsem značilnosti istrske tradicionalne in komplementarne medicine, “kot jo razumejo in udejanjajo zdravniki na eni strani ter teorije in prakse komplementarnih terapevtov na drugi” (str. 11–12). Raziskuje poglede obeh sistemov na razumevanje telesa, kategorizacije bolezni, vzroke bolezni ter postopke zdravljenja. Skuša ugotoviti, kakšni so odnosi med obema medicinskima sistemoma in kakšen je njun odnos do uradne medicine, pri čemer upošteva tudi različne zgodovinsko-politične kontekste. Tradicionalna in komplementarna medicina je ne zanimata z vidika učinkovitosti zdravljenja, temveč kot sistem simbolnih pomenov, ki ga preverja skozi očišča konceptov medicinske antropologije. Avtorica priznava, da ne gre za “reprezentativno študijo, ki bi veljala za vse istrske kraje in za večino oseb, ki se na tem polotoku ukvarjajo z 'drugačnim zdravljenjem’” (str. 16), saj jo pri tradicionalnih zdravilkah zanima predvsem “gledanje za uroke”, pri komplementarnih oblikah zdravljenja pa se osredotoča predvsem na bioenergetske metode zdravljenja. Seveda se pri raziskavi ukvarja tudi z definiranjem temeljnih pojmov.

321

Zelo temeljito je prvo poglavje knjige z naslovom *Meridiani medicinske antropologije*, v katerem predstavlja medicinsko antropologijo, njena področja raziskovanja in možne definicije. Spoznamo dela avtorjev, ki predstavljajo predhodnike medicinske antropologije, in razloge, ki so pripeljali do uveljavljanja medicinske antropologije najprej kot povsem aplikativne discipline in kasneje kot avtonomnega raziskovalnega področja. Seznanimo se lahko z epidemiološko in ekološko usmerjenimi raziskavami, etnomedicinskimi raziskavami, medicinskimi aspekti družbenih sistemov in z raziskavami o vplivih pomembnih družbeno-političnih sprememb na zdravje, bolezen in zdravljenje. Od sodobnih pristopov je predstavljena kritično-interpretativna medicinska antropologija.

Sledi poglavje *Raziskovanje “drugih” medicin v Sloveniji*, v katerem avtorica kritično pretrese dosedanje raziskave predvsem slovenske etnologije, povezane z neuradnimi medicinskimi praksami, pri čemer ugotavlja, da si je večina avtorjev predstavljala ljudsko medicino kot nekaj statičnega, ahistoričnega, izven družbenega konteksta, kot prežitke ali predstopnjo uradne medicine. Podrobneje analizira nekatere študije ljudske medicine, pa tudi nekatere novejšje raziskave, povezane s komplementarno in uradno medicino.

V tretjem poglavju *Oris zgodovine zdravstva v Istri* so predstavljene zdravstvene razmere v Istri od 12. stoletja do povojne Jugoslavije. V četrtem poglavju z naslovom *Opredelitve tradicionalnih in komplementarnih medicin* avtorica definira ključne značilnosti obeh medicinskih sistemov, sprašuje se, kaj imata skupnega in v čem se razlikujeta, kakšen je njun odnos do uradne medicine in kateri so razlogi za vse večje uveljavljanje komplementarne medicine.

Po izčrpnem teoretičnem delu (z izjemo zgodovinskega pregleda zdravstva v Istri) se avtorica v drugem delu knjige, ki ga začne s poglavjem *Tradicionalna in*

komplementarna medicina v Istri, preusmeri v analizo pridobljenega terenskega gradiva, pri čemer jo zanimajo predvsem: pogled tradicionalne in komplementarne medicine na telo, bolezen in zdravje, značilnosti tradicionalnih zdravilk in komplementarnih terapevtov ter njihovi diagnostični in terapevtski postopki.

V zvezi s tradicionalno medicino ugotavlja, da so se z njo v Istri ukvarjale predvsem starejše ženske, ki so največkrat delovale znotraj lokalne skupnosti in bile specialistke za določene vrste težav in tehnike zdravljenja. Imele so poseben ugled, ponekod pa so jih izenačevali s štrigami in jim pripisovali tako pozitivna kot negativna dejanja. Znanje se je prenašalo na izbrane naslednike. Ljudje iz ruralnega okolja so se na tradicionalne zdravilce obračali, ker so bili del iste kulture, na isti način so razumeli bolezen, imeli podobno izobrazbo in socialni status ter govorili isti jezik. Predvsem krajevna in sociokulturna distanca, cenovna nedostopnost in nezaupanje v postopke uradne medicine pa so bili razlogi, ki so ruralno prebivalstvo od nje odvrčali. Poglavitni razlog za odklanjanje pa avtorica vidi v konfliktu med razlagalnimi modeli tradicionalne in uradne medicine. Ugotavlja, da tradicionalni zdravilci ločujejo notranje in zunanje vzroke bolezni, med slednjimi pa velik pomen pripisujejo predvsem urokom. V zadnjem času se število tradicionalnih zdravilcev v Istri zmanjšuje, manj pa je tudi povpraševanja. Danes številni zdravilci svojo dejavnost dojemajo kot vrsto duhovnega posredovanja, ki naj bi bilo posledica njihovega stika z bogom. Kot eden od še vedno živčih postopkov diagnosticiranja je predstavljeno metanje žerjavice v vodo.

V zvezi s komplementarno medicino avtorica analizira dožemanje telesa, predstavlja etiologije in klasifikacije bolezni ter značilnosti istrskih komplementarnih terapevtov in njihovih praks, pri čemer se osredotoča predvsem na bioenergetska zdravljenja. Ugotavlja, da tudi alternativni terapevti razumejo fizično telo kot le eno izmed teles, ki je podrejeno ostalim (mentalno, psihično, emocionalno). Vzroke za bolezen vidijo v zunanjih dejavnikih (civilizacija) in notranjih (metafizični, energetske, mentalni, emotivni ...). Komplementarni terapevti so samouki, svoje sposobnosti so večinoma odkrili v prelomnih trenutkih svojega življenja ali življenja svojih bližnjih (bolezen, smrt), svoje sposobnosti pa pogosto povezujejo z višjimi duhovnimi bitji. Njihovo zdravljenje je usmerjeno na energetske nivoje in iskanje metafizičnih vzrokov bolezni, ki jo je moč razumeti tudi kot neke vrste opozorilo.

Avtorica ugotavlja, da danes število tradicionalnih zdraviteljev v Istri upada, večja pa se število komplementarnih terapevtov. Ljudje se na tradicionalno in komplementarno medicino največkrat obračajo, ko so v hudi stiski, soočeni s težjo boleznijo ali nesrečo, večinoma v kombinaciji tudi z uradno medicino, zaradi česar avtorica ugotavlja, da gre za uspešno sobivanje vseh treh sistemov. Podan je prikaz podobnosti in razlik med tradicionalno in komplementarno medicino v Istri, ki jih avtorica vidi predvsem v diagnostičnih in terapevtskih postopkih, virih znanja in stopnji inovativnosti. Komplementarni terapevti običajno poznajo več tehnik, ki jih sčasoma nadgrajujejo, medtem ko tradicionalne zdravilke običajno uporabljajo le eno metodo. Kljub vsemu avtorica zaključuje, da med obema sistemoma obstajajo številna prepletanja in zblíževanja, ne moremo pa govoriti o kontinuiteti.

V knjigi *Kročere zdravja in bolezni* gre za predstavitev rezultatov medicinskoantropološke raziskave tradicionalnih in komplementarnih zdravilcev v Istri. Zelo obširen in pregleden je teoretični del knjige, nekoliko manj sistematičen pa se zdi "terenski" del, kjer ne gre za reprezentativno študijo tradicionalne in komplementarne medicine, saj se je avtorica znotraj obeh sistemov zdravljenja usmerila predvsem v "tradicionalno" *gledanja za uroke* in "komplementarno" bioenergetsko zdravljenje. Nekoliko ozek se morda zdi tudi prostor, ki ga je namenila uporabnikom obeh medicin. Sicer pa knjiga vsebuje še stvarno kazalo in angleški povzetek.

Nena Židov

323

Boštjan Kravanja: Sveti svet: topografija religioznega prostora na primeru Breginjskega kota. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, 2007, 277 str. (Zbirka Zupaničeva knjižnica; 23)

Knjiga, ki v naslovu obljublja topografske analize poganskih in krščanskih struktur v krajini, bralcu ponuja veliko več. Označiti jo je mogoče kot temeljito kritično refleksijo o konceptih religioznega, svetega in simbolnega v odnosu do prostora. Tvorjenje slednjih konceptov je avtor opazoval v Breginjskem kotu v zahodni Sloveniji.

Tematsko je monografija razdeljena na tri kategorije: uvodno teoretsko, empirično analizo mitološke pokrajine Breginjskega kota in fenomenologijo krščanskega simbolizma v prostoru. Uvodni del sestavlja pregled teorij, pri čemer avtor predstavi koherenten pregled zgodovine antropološkega preučevanja religije in svetega. Pri fenomenologiji religije Kravanja svari pred preveč poenostavljenim razumevanjem religije kot zaprtega sistema. Na enak način ovrže tudi strogo ločevanje med svetim in profanim, v prid fluidnega prehoda med obema kategorijama. Med različnimi antropološkimi definicijami religije, od določanja vrednostnih težišč do simbolnih sistemov, se empirična raziskava usmeri na simbolne sisteme, z vprašanjem menjavanja njihovih poimenovanj v zgodovinskem pogledu. V okviru Eliadejeve ideje svetega mesta kot središča sveta avtor pokaže – na simbolu labirinta – prepletanje med poganskimi in krščanskimi idejami.

Na osnovi analize krščanske zapuščine, folklore, arheološkega, zgodovinskega in toponomastičnega materiala Breginjskega kota poskuša Kravanja prepoznati svete kraje in njihov prehod od poganske h krščanski simboliki. V delu je zbrano raznoliko folklorno izročilo, od prvotnega jezera do velikanov Gejdov, krive pete, vedomca, kače, klicanja dežja z ognjem na vodi itd., ki kaže na ostanek poganskih predstav. Korak naprej od etnografskega in obširnega zgodovinskega gradiva je v razpravi narejen z razrešitvijo pomena posameznih svetih točk, skozi analizo odnosov in soodvisnosti posameznih prostorskih struktur. V tem kontekstu pride do izraza osnovna slovanska mitska shema kozmičnega dvoboja med gromovnikom Perunom in Velesom s središčno